

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Moralske Tanker (DK)

Citation: Holberg, Ludvig: "Moralske Tanker", i Holberg, Ludvig: *Moralske Tanker*, udg. af F.J.Billeskov Jansen ; Jørgen Hunosøe , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1992, s. 391. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg13val-shoot-idm139659561415424/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Moralske Tanker

- Præcaution*: forsigtighedstregel. – *Censurer*: kritiske domme. – *den Tyrkiske Spion*: Jean-Poul Marana: *L'Espion du Grand Seigneur et ses relations secrètes envoyées au Divan de Constantinople* (1684), hvis titel senere blev *L'Espion turc dans les cours des princes chrétiens*. – *Ægyptiske breve* findes vistnok ikke. – *Lettres persanes* 1721; da *Persiske Breve* af Montesquieu.
- 15 *under samme Titel*: antagelig *Nouvelles lettres persanes*, overs. 1735 fra eng. – *skønne Hoveder*: skønånder. – *Argus*: Olof Dalins *Den Svenska Argus* (1732-1734), udg. på da. 1740. – *Patriot*: Det hamburgske tidsskrift *Der Patriot* (1724-1726), delvis fordansket 1726. – *Pensees*: fr. pensées, tanker. – *Spectator*: se n.t.s. 13. H. synes at have brugt den fr. oversættelse *Le Spectateur ou le Socrate moderne* I-III, 1714 ff. – *affectere*: lægger an på, giver skin af. – *Politesse*: kultur, (ydre) dannelse. – *Afvisning*: skildring.
- 16 *Montagne*: Montaigne. – *Charron, Pierre* (1541-1603): fr. teolog og filosof. – *Seculo*: af lat. *seculum*: århundrede. – *Zirath*: pyd. – *Vanheld*: vansinring. – *bewærg sig over*: beklage. – *gout*, fr. goût: smag. – *Satyrer*: satirer. – *een (...) Epistle*: H's 3. Levnedsbrev (1743). – *Satyriscis, Satyricos*: af lat. *satyricus*: satiriker. – *tempererede*: mådeholdne. – *Character*: beskaffenhed, væsen. – *Menander* (ca. 342-292 f.Kr.): gr. komedieforfatter.
- 17 *u-førligelige*: uforlignelige; mageløse. – *Literati*: lærde, kritikere. – *Maximer*: grundsætninger. – *Attributa*: egenskaber. – *Aristoteles*: i den gr. filosof A.'s (384-322 f.Kr.) poetik, der behandler tragedien og eposet. – *ex.gr.*, lat. *exempli gratia*: for eksempel. – *promitteret sig*: gjort sig håb om. – *derudover*: af den grund. – *Anima Theatri*: lat. teatrets sjæl.
- 18 *Skionshed*: forstandighed, dommekraft. – *Artificium*: lat. kunst, færdighed. – *Philosophorum præcepta*: lat. filosoffets forskrifter. – *betridet*: bekæmpet, overvundet. – *Daarligheder*: dårskaber. – *Oyenskalk*: hykler. – *Tartuf*: den hykleriske hovedperson i Molières karakterkomedie af samme navn (1664). – *Festin de Pierre*: «Stengildets». Molières karakterkomedie benævnes nu oftest *Don Juan* (1665). Ved gæstebudet hos den myrdede svigerfaders hnd, Stengæsten, opluges den trolose Don Juan af helvedes flammer. – *skiemmer*: skammer. – *Stadsmand*: statsmand. – *Extremitet*: yderlighed.
- 19 *Helte-Historie. Adskillige store Heltes (...) sammenlignede Historier* I-II (1739) er planlagt efter Plutarks *Parallele Levnedbeskrivelser*. – *distingvere*: adskille. – *Apparence*: ydre. – *jeg (...) haver succederet*: det er lykkedes mig. – *Axioma*: gr. egl. værdi; indlysende påstand. – *opkaage*: opkøge. – *declanere*: docere. – *Orators*: lat. talere. – *Decouvertere*: opdagelser. – *confunderes*: forveksles. – *pointessentierede*: raffinerede, skarpsindige. – *L'Espit*: Jacques Esprit's (1611-1678) *La Fausseté des vertues humaines* (1678). – *deriverer*: afleder. – *som en vis Autor siger*: Sml. Ep. 21 og 514. – *Hospitaler*: fattighuse.
- 20 *Fabel om Bierne*: Den eng. moralfilosof Bernard Mandeville (o. 1670-1733) udgav 1714 *The Fable of the Bees, or Private Vices Public Benefits*. – *Republique*: stat. – *Comicus*: komisk forfatter; komedieskriver. – *Proprietarius*: ejer af større landejendom. – *finder sin Regning*: ser sin fordel. – *Seneca*: Tekststedet (*De beneficiis* 6,38, 2-3) har delvis dannet grundlag

- for den forudgående lat. passage: Hvem har ikke profit af en andens skade? Soldaten ønsker krig; dyrtid giver landmanden nyt mod; sagføreren trakter efter fortjeneste ved så mange processer som muligt; for lægerne er et år fuldt af sygdom en kilde til velstand; hvis husene ikke tog skade ved ild og uvejr, ville håndværkerens virksomhed ligge stille. – *Caroli 8. Billede*: Karl 8's billede (1470-1498). – *Frantzoser*: »den franske syge«, syfilis. – *Beroalde de Verville* (1558-o.1612): fr. filosof og matematiker, forfatter til en bog om at komme frem i verden: *Moyen de parvenir* (1593; oftere optrykt). H. citerer den her efter Bayle: *Dictionnaire*, art. Pericles, note K mod slutningen. – *Cylden*: guldmønt. – *Rente*: (rente)indtægt. – *Adkomst*: berettigelse.
- 21 *gæper*: gaber. – *Sympathie*: samstemthed, vekselvirkning. – *Infallibilitet*: ufejlbarlighed. – *forekaste*: foreholde; bebrejde. – *Chrysippos* (ca. 280-206 f.Kr.): gr. filosof af den stoiske skole. – *Application paa*: lyst til at beskæftige sig med.
- 23 *Sumptibus* (. . .): For at spare udgifter (til vedligeholdelse af huset) ommkommer du selv ynkeligen: for at hans formue ikke skal mindskes, dør Ole i fattigdom. – *Staaer*: stodder, tigger. – *Qualiteter*: egenskaber. – *Conservation*: bevarelse. – *sætte Farver paa*: besmykke.
- 24 *Chimère*: tankefoster, hjernespind. – *Aristippos* (ca. 435-ca. 355 f.Kr.): gr. filosof. – *Phitark*: Jf. n.t.s. 19. De to filosofiske anekdoter har H. fundet samlet hos Montaigne 1. bog 28. kap. – *Kunsvogne*: vogne, hvis overdel er af flettede vidjer. – *svage*: dårligt underbyggede.
- 25 *formeere min Boe*: forøge min formue. – *Naturkyndige*: f.eks. Newton. – *Gravitas*: lat. tiltrækningskraft. – *M. Crassus* (114-53 f.Kr.): rom. politiker. – *Plutark*: i Crassus' liv, se n.t.s. 19. – *flyede*: gav. – *fodre*: fordre. – *Euclio*: den gerrige hovedperson i Plautus' komedie *Aulularia*. – *fornøjelig*: let at stille tilfreds, nøjsom. – *Fornøjelse*: tilfredshed (med beskedne forhold). – *den Philosophiske Steen*: eller de vises sten, et middel, der if. middelalderlig overtro kunne udrette alle underværker, herunder forvandle uædle metaller til guld. – *U-leiligheder*: vanskeligheder, ulemper. – *allegerer*: fremfører, påberåber sig. – *Rævens Exempel*: opt. fra *Æsops Fabler*.
- 26 *Liggendefå*: skat. – *Den politiske Kandstøber*: frit efter H's komedie V, 3. – *Nattevægt*: nattevågen. – *Fordøjere*: forødere. – *sætte til*: forøde, miste. – *Vattersott*: sygdom med ophobning af blodets vandige bestanddele i vævene el. legemets hulheder. – *Quò plus* (. . .): H's *Epigr.* II, 130, vers 4. – *Ir-ringer*: fejltagelser.
- 27 *confundere*: sammenblande. – *Stivmoder*: stedmoder. – *Character*: karakteristik. – *alieni* (. . .): lat. begærlig efter andres, ødsel med sit eget; i Sallusts *Catilina* 5, 4. – *Febricitantere*: feberpatienter. – *Vomitiv*: brækmiddel.
- 28 *Hapagon*: hovedpersonen i Molières komedie *L'avare* (1668, da. *Den Gernge*). – *acquirere*: erhverve, anskaffe. – *depensere*: bruge penge, øse ud. – *Mobilier*: indbo, bohav. – *resolut*: gavmild. – *roulere*: give ud.
- 29 *Forsynlighed*: påpasselighed, sparsommelighed. – *Raserie*: galskab. – *Trauer*: ty. sorg. – *Samsons Endeligt*: Dommerbogen kap. 16. – *Profusion*: